

کتابدار پژوهشی: مهارت ها و ابزارها- نقش جدید شغلی

۱۴۰۲/۰۵/۰۱

مقدمه

کتابخانه زیربنای پژوهش است و هر پژوهشگر ناگزیر به استفاده از منابع اطلاعاتی این مرکز است. کتابخانه گره اصلی در پژوهش است. به عبارت دیگر پژوهشگر با مراجعه به کتابخانه، اطلاعات تازه را تولید می‌کند و خود مولد دانش‌های دیگر می‌شود.

یکی از رسالت‌های اصلی کتابخانه ارایه خدمت به پژوهشگران است. پژوهشگر برای دریافت اطلاعات ناگزیر به استفاده از کتابخانه است.

کتابخانه محل گردآوری اطلاعات مورد نیاز پژوهشگران است و خدمات مرجع آن می‌تواند منبع اصلی در پژوهش به شمار آید. در عین حال بیشتر کتابخانه‌های ایران به دلیل نداشتن کتابدار متخصص از عهده ایفای نقش در این زمینه برنمی‌آیند و نقص در بخش مرجع کتابخانه‌ها به بروز کاستی در پژوهش انجامیده است.

کتابخانه‌های دانشگاهی می‌توانند در فعالیتهای سه‌گانه دانشگاه‌ها یعنی آموزش، پژوهش و فعالیتهای حرفه‌ای نقش به‌سزایی داشته باشند

در حوزه پژوهش می‌توان به عنوان دستیار پژوهشی همراه با اعضای هیات علمی در امر تهیه مقاله، طرح‌های پژوهشی و ... فعالیت نمایند، در نظر داشتن طراحی سیستم‌های هوشمند که بتواند هم به صورت خودکار و هم به صورت دستی بتوان از آن در جهت فعالیتهای مختلف استفاده کرد.

کتابداران با روش دستیابی به علم بیشتر از دیگر اقشار آشنایی دارند و منبع‌شناسان توانمندند.

عنوان شغلی دستیار تحقیق چیست و چه شرح وظایفی دارد؟

دستیاران تحقیق توسط مؤسسات تحقیقاتی برای کمک به پژوهش‌های دانشگاهی یا خصوصی استخدام می‌شوند. مسئولیت اولیه یک دستیار تحقیق این است که از طریق جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها از یک محقق یا تیم تحقیقاتی پشتیبانی کند. موسساتی که از دستیاران تحقیق استفاده می‌کنند شامل دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و سازمان‌های خصوصی هستند. دستیاران تحقیق معمولاً به صورت موقت فعالیت می‌کنند، اگرچه موقعیت‌های دائمی نیز برای آنان وجود دارد. دستیاران تحقیق در یک محیط دانشگاهی، زیر نظر همکاران تحقیق کار می‌کنند. موقعیت شغلی دستیار تحقیق، اغلب توسط دانشجویان کارشناسی ارشد که در حال تکمیل دکترای خود هستند، انتخاب می‌شود. این موقعیت شغلی علاوه بر درآمدزایی برای دانشجویان دکترا، آن‌ها را پس از تکمیل دوره، برای یک حرفه آکادمیک آماده می‌کند.

وظایف اصلی یک دستیار تحقیق (Research Assistant) (کتابدار پژوهشی)

- تهیه اسناد و مدارکی مورد نیاز تیم پژوهش.
- بررسی مقالات منتشرشده و مروری بر تحقیقات پیشین.
- گردآوری و ذخیره اطلاعات.
- تجزیه و تحلیل داده‌ها.
- یادداشت‌برداری منظم (در جلسات، مصاحبه‌ها، نتایج آزمایشگاهی).
- شرکت در جلسات داخلی پروژه، سمینارها و کنفرانس‌های خارجی.
- تهیه گزارش، ارائه و پوستر
- بررسی گزارش‌های تولیدشده توسط دیگران.
- ارزیابی و توسعه ابزارها و شیوه‌های جدید.
-

مهارت‌های کلیدی برای یک دستیار تحقیق:

- برنامه‌ریزی: توانایی فکر کردن به صورت استراتژیک.
- سازماندهی: مهارت‌های سازمانی و مدیریت زمان.
- کار تیمی: ارتباط نوشتاری و شفاهی.
- شبکه ارتباطی: ارتباط با اقشار مختلف صنعت و بازار.
- تجربه: تجربه مبتنی بر تحقیق و آزمایشگاه.
- تفکر شهودی: مهارت‌های حل مسائل و تفکر انتقادی.
- تحلیل‌گرایی: توجه به جزئیات.

ابزارهای لازم برای کتابدار پژوهشی

○ معرفی عملگرهای AND, OR, NOT, Pre/n, W/n و کاراکترهای "، ()، { } و *	راهکارهای جستجوی موثر در پایگاه های اطلاعاتی
○ معرفی Pubmed و Medline ○ جستجو در Pubmed ○ Journals in NCBI Databases ○ معرفی قابلیت های عضویت در Pubmed (ایمیل، آلرت و ...) ○ معرفی Mesh و نحوه جستجو در آن ○ معرفی Mesh on Demand	MeSH و Pubmed

<ul style="list-style-type: none"> ○ مقایسه اسکوپوس و پایگاه استنادی علوم ○ معرفی قابلیت‌های عضویت (Alert, My list) ○ معرفی قابلیت‌های جستجو و تحلیل نتایج ○ اسکوپوس پاسخگوی چه سوالاتی است؟ ○ معرفی قابلیت انتخاب مجله مناسب و Compare Journal ○ معرفی شاخص‌های علم‌سنجی اسکوپوس (SJR, SNIP, IPP, FWCI) ○ روش اصلاح پروفایل محققان در اسکوپوس (اصلاح نام، وابستگی سازمانی و مقالات) 	Scopus	دو ساعت
<ul style="list-style-type: none"> ○ معرفی قابلیت‌های جستجو و تحلیل نتایج ○ معرفی JCR و شاخص‌های علم‌سنجی همچون ضریب تاثیر، شاخص فوریت، ایجن‌فاکتور، ضریب نفوذ مجله، نیمه عمر و ○ معرفی پایگاه طلایه داران علم ESI 	WOS	دو ساعت

○ جستجو و دسترسی به متن کامل پایان نامه	Proquest
○ معرفی ORCID	Researcher Profile
○ معرفی Scopus Author ID	
○ معرفی Researcher ID	
○ معرفی Google Scholar Citation	
○ ResearchGATE, Mendeley, Academia	شبکه‌های اجتماعی تحقیقاتی
○ شاخص‌های آلمتریکس جهت افزایش مشاهده‌پذیری مقالات پژوهشگران	

متخصصان اطلاعات در نقش دستیار پژوهش (کتابدار پژوهشی) چه کاری انجام می دهند؟

این نقش ممکن است پشتیبانی از پژوهشگران یا ابتکار عمل در زمینه های زیر باشد:

۱- مدیریت اطلاعات

- ۱-۱- برنامه های مدیریت داده شامل موضوعاتی مانند حق چاپ، مالکیت معنوی، مجوز استفاده و یا ممنوعیت استفاده از داده ها، رعایت مسائل اخلاقی و استفاده مجدد از داده ها، حریم خصوصی و نظیر این ها.
- ۱-۲- ذخیره و مدیریت داده ها در طول پروژه تحقیقاتی و بعد از آن (زمان بندی)
- ۱-۳- ذخیره داده ها در بایگانی ها در پایان پروژه، تعیین دوره های نگهداری و نمایش داده ها
- ۱-۴- دسترسی آزاد و انتشار سوابق داده ها یا ابرداده
- ۱-۵- سیاست های مؤثر بر داده ها در سازمان پژوهشی

۲- مدیریت ابر داده

- ۲-۱- ایجاد و نگهداری ابر داده
- ۲-۲- تدوین و استفاده از استانداردهای ابر داده
- ۲-۳- استفاده از داده ها (داده ها به عنوان یک منبع)
- ۲-۴- یافتن یا به دست آوردن داده برای استفاده مجدد
- ۲-۵- استناد به داده
- ۲-۶- ابزارهای تجزیه و تحلیل داده ها و خدمات پشتیبانی
- ۲-۷- سواد داده (گسترش سواد اطلاعاتی شامل توانایی دستیابی، ارزیابی، دست کاری، جمع بندی و ارائه داده ها).

۳- توسعه، تحویل یا تنظیم در موارد زیر

۳-۱- منابعی مانند چک لیست های مدیریت داده

۳-۲- جلسات آموزشی درباره برنامه ریزی مدیریت داده، سواد داده، استفاده از ابزارهای آماری و تحلیلی

۳-۳- جلسات و مطالب جهت آگاهی رسانی

۴- مراجعه به منابع و یا مشاوره اطلاعاتی در داخل یا خارج از سازمان

۵.

مهارت‌های لازم برای کتابداران در جایگاه شغلی نوین

➤ شایستگی‌های فنی اولیه

➤ شایستگی در سطح بالاتر

شایستگی‌های فنی اولیه

۱- توانایی پذیرفتن تغییرات

۲- سواد رسانه ای _ استفاده از رسانه ها و منابع آنلاین

۳- توانایی عیب‌یابی فناوری‌های جدید

۴- توانایی یادگیری آسان فناوری‌های جدید:

۵- توانایی حفظ فناوری ها در ارائه خدمات و ارتباط

کتابداری با ایده و نظرات جدید (اشتیاق برای یادگیری)

شایستگی در سطح بالاتر

- ۱- مهارت مدیریت پروژه
- ۲- توانایی سؤال کردن و ارزیابی خدمات کتابخانه
- ۳- توانایی ارزیابی نیازهای سهامداران
- ۴- تبدیل خدمات کتابخانه‌های سنتی به رسانه‌های آنلاین
- ۵- انتقاد از فناوری و توانایی مقایسه آن‌ها به یکدیگر
- ۶- توانایی فروش خدمات کتابخانه و ایده‌ها

از کتابدار تا کتابدار داده

با تغییر وضعیت جامعه نیاز کاربران کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی نیز همگام با تحولات جامعه تغییر می کند. کاربران کتابخانه ها ممکن است علاوه بر امانت گرفتن کتاب نیاز به اطلاعاتی در خصوص بازار بورس، بیماری کرونا، بیت کوین اطلاعات آماری برای پیش بینی در خصوص موضوعات روز و مورد علاقه خود و یا حتی اطلاعات جامعی از یک کشور خارجی برای سفر یا مقاصد دیگر بخواهند و یا در کتابخانه های دانشگاهی در سطحی بالاتر و تخصصی تر نیاز به اطلاعات و گرفتن داده از پایگاه های اطلاعاتی مختلف، مدیریت داده ها، اشتراک داده ها و جمع و تولید مجدد مجموعه داده ها به درخواست کاربران باشد؛ بنابراین کتابدار با نگاه و مهارت های سنتی گذشته نمی تواند جوابگوی نیازهای کاربران باشد و لازم است کتابداران با ارتقاء مهارت های خود یاری دهنده مراجعان و کاربران خود باشند. این مهارت و ویژگی های خاص وجه تمایز یک کتابدار داده است.

چه تصویری از کتابدار داده دارید؟ کتابداری که به علوم کامپیوتر هم مسلط است؟ کتابداری که فقط با آمار و ارقام سروکار دارد؟ فکر می کنید متخصصان اطلاعات و کتابداران داده چه کسانی هستند؟ قبل از هر چیز، اجازه دهید نقش آفرینان اصلی در حوزه تحقیقات الکترونیکی^[۱] را نام ببرم:

کتابداران، بایگان ها، متصدیان^[۲]، مدیران مخازن^[۳] و مدیران سوابق^[۴]

کتابداران داده، همان پرسنل حرفه ای کتابخانه هستند که در زمینه مدیریت داده های تحقیقاتی، استفاده از داده های پژوهشی به عنوان یک منبع مستند، یا پشتیبانی از محققان، مشغول به کار هستند.

مهارت های لازم برای کتابدار داده های پژوهشی

- مهارت های مدیریت داده (رویکرد مدیریتی): کتابداران داده های پژوهشی باید با مفاهیم مدیریت داده آشنایی کامل داشته باشند.
- مهارت های مدیریت داده (رویکرد پشتیبانی): این دسته از مهارت ها به توانایی هایی کتابداران داده در پشتیبانی از پژوهشگران در زمینه های در پیوند با داده های پژوهشی اشاره دارد.
- مهارت های فناورانه: کتابداران داده های پژوهشی باید توانایی کار با نرم افزارهای گوناگون تحلیل داده ها را داشته باشند.
- مهارت های ارزیابانه و سنجشی: کتابدار داده باید توانایی انجام مطالعات سنجشی مانند نیاز اطلاعاتی یا ارزیابانه را داشته باشد.
- کتابدار داده های پژوهشی باید توانایی تدریس و مشاوره داشته باشد.
- توانایی های کتابخانه ای: کتابداران داده های پژوهشی باید توانایی های در پیوند با کتابخانه مانند جستجوی منابع، چگونگی استناد و سبک های استنادی، حق مؤلف را داشته باشند.
- کتابدار داده های پژوهشی باید بتواند به بخش های درون یا خارج سازمان خدمات فرانهادی ارائه و با مهارت های شبکه سازی و استفاده از رسانه های اجتماعی را داشته باشد.
- مشارکت های حرفه ای: کتابدار داده های پژوهشی باید به آموزش ضمن خدمت توجه داشته و بتواند با پژوهشگران در امور نوشتن مقاله همکاری نماید.
- کتابدار داده های پژوهشی باید برخی ویژگی های شخصی متناسب با این کار مانند کار تیمی، مهارت ارائه خدمت به مشتریان، مهارت تدریس و مهارت ارائه و ارتباطات شفاهی را داشته باشد.
- کتابدار داده های پژوهشی باید آموزش های لازم را در زمینه های موضوعی تخصصی و همچنین علم اطلاعات در مقاطع بالا دیده باشد.

موقعیت های شغلی جدید برای کتابداران

➤ کتابدار داده

➤ تسهیل گر دسترسی تحقیقات الکترونیکی

➤ دانشمند داده

➤ داده کاو